

Vraz tam dvacet vajec...!

Magdalena Dobromila Rettigová

Patrně nejslavnější česká kuchařka se narodila přesně před 140 lety. Ať už se názory na její osobnost jakkoli liší, to, že byla pro řadu generací žen průvodkyní po jejich kuchyních, jí nemůže odeprít nikdo. Ale Magdalena Dobromila není jen proslulou a všeobecně známou autorkou české kuchařky.

M. D. Rettigová – rytina z roku 1831.

Začátek 19. století. Doba, kdy bylo nepředstavitelné, aby muž, důstojná a vážená hlava rodiny, se objevil se zástěrou v kuchyni. Jiří Babica, Zdeněk Pohlreich nebo „Kluci v akci“ byli ještě dávno na houbách a vařečkou, hrnci a pokličkami českých domácností vládly výhradně ženy. A nezaměnitelným symbolem se stalo jméno Magdaleny Dobromily Rettigové. Její „vraz tam dvacet vajec“ se stalo, dnešním slovníkem bychom mohli říct – kultovní hláškou.

DĚTSTVÍ BEZ PANENEK

Narodila se 31. ledna 1875 ve Všeradicích na Berounsku jako Magdalena Artmannová, dcera purkrabího na panství hraběte Kounice. Otec býval většinou celý den ve službě, matka byla přísná dáma, která dbala, aby se její dcera nestýkala s obyčejnými dětmi, a protože Magdaleně všichni tři sourozenci zemřeli vždy brzy po narození, vyrůstala sama. Jedinou panenku, kterou kdy měla, dostala až jako šestiletá od dědeč-

ka. Ale matka, od které mateřskou něhu nepoznala a která pro dětské radosti neměla pochopení, ji za hru s panenkou vyhubovala, a tak Magdalena hedvábné šatičky rozstříhala a dřevěnou panenku spálila. Podle zásad matčiny výchovy jedinou přípustnou činností byly užitečné domácí práce. Ne že by svou dceru neměla ráda, ale zřejmě byla ovlivněna „posledním módním výkřikem“ pedagogiky té doby.

CO SE V MLÁDÍ NAUČÍŠ...

Když otec v roce 1793 zemřel, bylo Magdaleně osm let a to už bydleli ve Sta-

Jan Alois Rettig – autoportrét z roku 1818.

Mariánské lázně v Chuchlí, místo zasnoubení Rettigových.

tenicích u Prahy. Protože matka neměla dost peněz na drahé bydlení, stěhovali se brzo do Prahy, později do Plzně, ale nikde příliš dlouho nepobývali. O počáteční vzdělání se starala matka, k četbě a katolické víře Magdalenu vedl rodinný přítel piarista P. Eugenicus Frank, vychovatel v rodině hraběte Kounice. Do školy Magdalena údajně podle vlastních vzpomínek chodila jen asi jeden rok ve věku kolem deseti let. Četla ráda a prakticky všechno, co jí přišlo pod ruku, Bibli počínaje a dobovými romány konče. Musela ale číst potají, protože četbu matka také považovala za maření času.

V době svého dospívání velmi vážně onemocněla žloutenkou, ale nakonec její organismus nad nemocí zvítězil. Brzy po uzdravení se zúčastnila svého prvního plesu, ale v pamětech o tom píše, že tam šla proti své vůli jako loutka na nátlak své matky. V době rekonvalescence byly spolu s matkou pozvány na zámeček hraběnky Bredovské v Kamenné u Příbrami, kde nějaký čas pobývaly. Kuchyně se stala jejím nejoblíbenějším místem, po-

JINDŘIŠKA RETTIGOVÁ

(10. 6. 1813 v PŘELOUČI – 14. 9. 1854 v MNICHOVĚ)

Dcera Magdaleny D. Rettigové, operní pěvkyně, sopranistka. Vystupovala ve Stavovském divadle v Praze (1834–1839), ve Štýrském Hradci (1839–1841) a v dvorní opeře v Mnichově (1841–1854). V průběhu své kariéry hostovala také například ve vídeňském Leopoldově a Stuttgartu. Zemřela ve věku nedožitých 41 let, pravděpodobně na tuberkulózu.

Případ Prior Jihlava

Výstavba obchodních domů Prior za normalizace je výmluvným příkladem zvláště komunistických funkcionářů a politického tlaku deformujícího odborná rozhodnutí. Priority měly být vizitkou „úspěchů socialismu“. Hlediska urbanistická a památková musela ustoupit.

Budova obchodního domu Prior doslova „zabila“ jihlavské historické náměstí.

Zejména zásah do památkově chráněných center řady měst byl přímo děsivý. Priority totiž měly zakrýt dosavadní dominanty, zejména kostely, a stát se dominantami novými. Hodnota řady náměstí v historických jádrech měst tak byla nenávratně narušena. Ba co víc, při tomto barbarském přístupu k historickému dědictví bylo mnoho cenných památek zcela zničeno.

Snad nejkřiklavějším případem je jihlavské hlavní náměstí, kde se betonové monstrum Prioru arogantně usadilo

Zeleň a jihlavský špalíček – blok domů na ploše náměstí – na staré pohlednici.

v jeho středu, stavba vedla ke zničení cenného bloku historických domů zvaného „Krecl“ a narušení historického podzemí.

KRECL

Jihlavské náměstí, jedno z největších ve střední Evropě, patřilo svým památkovým fondem také k nejkrásnějším. Měšťané, kdysi bohatnoucí z těžby stříbra a později z obchodu, si zde vystavěli luxusní pozdně gotické paláce s obchodními dvoranami a nádhernými portály. Když tu začala být nouze o stavební místa, vznikl v ploše náměstí volně stojící blok středověkých domů, obvykle označovaný termínem „špalíček“. Stalo se tak už koncem 13. století. Konkurenci měl u nás pouze v proslulém špalíčku chebském. Jeho název Krecl pocházel od německy mluvících obyvatel Jihlavy.

Krecl později prošel renesančními i barokními úpravami, nicméně původ-

Jihlavský blok historických, v jádru gotických domů, zvaný Krecl na dalším dobovém vyobrazení.

ní jádro zůstalo zachováno. Blok tvořil se svými obchody a dílnami zázemí jihlavského tržiště a jeho sklepy byly spojeny s podzemím.

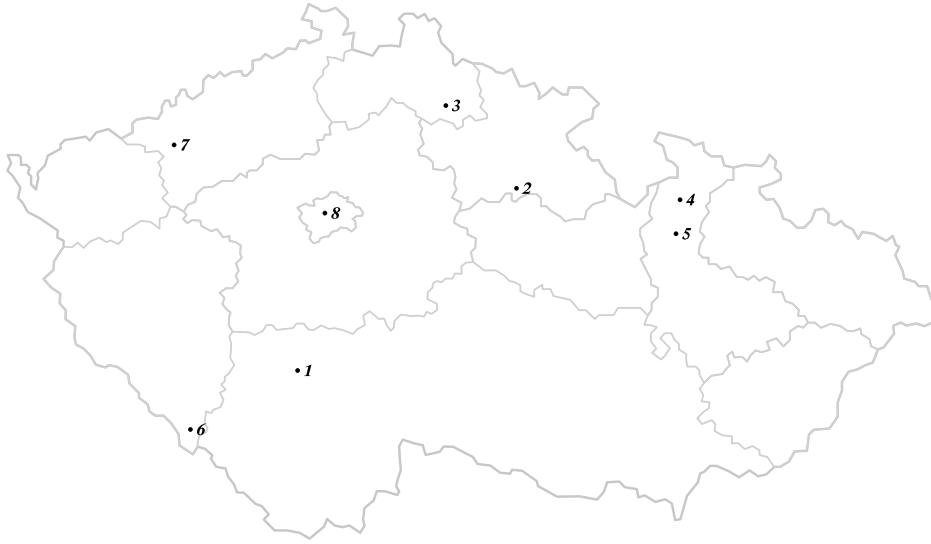
Významná památka přežila i války a mohla být ozdobou města. Kdyby... Kdyby se soudruzi na komunistické radnici za normalizace nerozhodli, že staré musí ustoupit novému, že dominantou náměstí musí být nějaký ten výdobytek socialismu.

I komunističtí funkcionáři se ovšem báli veřejného mínění. K odstřelu nepohodlné památky přistoupili raději v půl jedné v noci 23. 4. 1974. Zůstaly sice stát dva nejvzácnější rohové domy, i ty však byly demolovány následujícího roku. Za skandální zničení historických památek byl odpovědný především tehdejší předseda Městského národního výboru Karel Prchal. Svěvolně dokonce nařídil i dodatečnou likvidaci dvou nejcennějších domů, které měly být zachovány. I v této době občanské pasivity měl devastační čin tak silnou negativní odezvu, že Karel Prchal byl „za trest“ odvolán z funkce, potichu však uklizen jako místopředseda na Okresní národní výbor.

CHRÁM SOCIALISMU

Motivace stavby obchodních domů Prior v 70. letech minulého století je celkem jasná. V roce 1968 mělo mnoho lidí možnost poznat na vlastní oči životní úroveň západní Evropy. Za normalizace už nebylo tak lehké přesvědčit lidi o úspěších socialismu. A tak se soudruzi

7 historických elektráren (a jedna zajímavost navíc)

PŘEHLED HISTORICKÝCH ELEKTRÁREN

1. Křížkova elektrárna v Písku
2. Labská elektrárna v Hradci Králové
3. Vodní elektrárna Spálov
4. Přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně
5. Vodní elektrárna Háj-Třeština
6. Vodní elektrárna Čenikova pila
7. Vodní elektrárna Želina
8. Vodní elektrárna v Praze-Holešovicích

KŘÍŽKOVA ELEKTRÁRNA V PÍSKU

Půvabné jihočeské město Písek nabízí návštěvníkům celou řadu historických pamětihodností, ke kterým patří i významná památka technická – Elektrárna královského města Písku, která je nejstarší veřejnou vodní elektrárnou v Čechách. Nachází se v místní části Podskalí, na pravém břehu Otavy na místě bývalého Podskalského mlýna. První písemné zmínky o tomto mlýnu pocházejí z r. 1511, kdy jej král Vladislav Jagellonský, spolu s přílehlou valchovnou, daroval městu. V r. 1836 byla v budově valchovny vybudována vodárna, kterou se čerpala voda z řeky do městských kašen. Kolem r. 1873 měl mlýn 5 kol na spodní vodu, další dvě kola poháněla čerpadlo vodárny a pohon pily.

Roku 1887 se písecký starosta Alois Pakeš obrátil na Františka Křížíka ve věci uvažované elektrifikace města a ten vybral jako nejvhodnější místo pro výrobu elektřiny právě Podskalský mlýn. 23. června 1887 se poprvé rozsvítily Křížkovy obloukové lampy a Písek se tak stal

Perlou Křížkovy elektrárny v Písku je mramorová rozvodná deska z roku 1926.

prvním českým městem trvale osvětleným elektřinou (v Jindřichově Hradci se sice elektrické lampy rozsvítily dříve, ale jenom na jeden den). Vzhledem k nad-

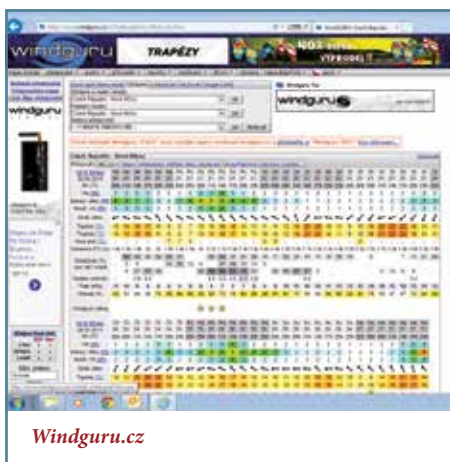
V interiéru písecké elektrárny se návštěvníci kromě jiného mohou seznámit i s historií elektrického osvětlení města.

šení, s jakým se nové osvětlení setkalo, byly ve městě záhy instalovány další lampy a dne 1. září 1888 město poprvé rozzářil plný počet obloukových lamp. K tomuto datu také začal Podolský mlýn oficiálně fungovat jako elektrárna.

Zpočátku zajišťovalo pohon elektrárny se třemi dynamy mlýnské kolo, vzhledem k narůstající poptávce po elektřině však r. 1901 vodní kolo nahradily dvě Francisovy turbíny z karlínské továrny J. C. Bernard o celkovém výkonu 74 kW. V r. 1926 byla elektrárna přestavěna na dodávku střídavého proudu (namísto dosud vyráběného proudu stejnosměrného). V r. 1946 byla elektrárna znárodněna a r. 1986 pro celkovou zchátralost odstavena z provozu. Po r. 1989 byl objekt zapsán do seznamu kulturních památek a následně opraven, včetně technického zařízení. Od r. 1994 je elektrárna opět v provozu. Při citlivé rekonstrukci byl zachován vzhled fasády z r. 1901, zatímco strojozna odpovídá stavu z r. 1926, včetně nádherné mramorové rozvodné desky.

Windguru.cz Předpověď hledají windsurfaři na českém webu

Když bylo Václavu Horníkovi patnáct let, propadl windsurfingu. Začal pečlivě sledovat předpovědi počasí a zejména to, kde bude foukat. V devadesátých letech se na vysoké škole v Praze dostal k internetu, který byl tehdy ještě v plenkách, a hledal na něm informace o meteorologii. Byla jich spousta, ale nebylo snadné se ve všem zorientovat.

Windguru.cz

Tak ho napadlo vytvořit speciální předpověď pro stejné šířence závislé na větru, jako byl on sám. Nakonec vytvořil web, kde se dá rychle, pohodlně a přehledně najít předpověď větru a mnoho dalších informací o počasí pro kterékoliv místo na světě. Dnes si jeho stránku windguru.cz otevře dvacet milionů lidí měsíčně.

WEB PRO CELÝ SVĚT

Patrně neexistuje jiný český web, který by zaznamenal takový raketový nástup. Mezi lidmi na celé zeměkouli, kteří propadli kouzlu klouzání po vodě a po vlnách s větrem v zádech, nenajdete nikoho, kdo by windguru.cz neznal. Stránky nabízejí předpověď víceméně pro celý svět a naučit se s nimi zacházet není nijak složité. Přehledně poskytují údaje nejen o větru, velikosti nebo periodě vln na moři, ale i o teplotě, tlaku, oblačnosti či srážkách, a tak je může využívat kdokoliv. Kromě toho nabízí mapy a archivní přehledy. Pro toho, kdo se zajímá o počasí, je windguru.cz nevyčerpatelným zdrojem dat. Autor stránek Václav Horník uvádí: „Většina přístupů je z Evropy, hlavně z tradičních surfařských zemí, jako je Francie nebo Portugalsko. Postupně se hodně rozjela Jižní Amerika a nejvíc Argentina. Vtipné je, že to tam používají třeba i farmáři, protože wind-

guru.cz jim dokáže udělat detailní předpověď pro jejich lokalitu, kde mají pole. Pláž je vůbec nezajímá.“

JAK TO VLASTNĚ FUNGUJE?

Když Václav Horník studoval na vysoké škole a bavil se hledáním informací o počasí, zjistil, že existují předpovědní modely a našel i prvotní zdroje dat. Internet a počítače ho na rozdíl od studia účetnictví a ekonomie bavily, uměl programovat, a tak data přeformátoval do tabulky, kterou zavěsil na internet. Někdy koncem devadesátých let měl pokryté celé Česko a začal pracovat na zahraničních lokalitách. První byla mekka surfingu, Maui na Havaji, pomalu přibývaly další. Celá věc se rozkřikla, na stránku začali chodit surfaři z celého světa a Horník nakonec zjistil, že už má mnohem víc přístupů ze zahraničí než z České republiky. Původní formát, tabulka s čísly, který kdysi vytvořil pouze pro sebe, je přitom stále stejný.

SPOLUPRÁCE S VĚDCI

Další zlomový okamžik přišel ve chvíli, kdy se o windguru.cz dozvěděli

Meření rychlosti větru.

Vodopády aneb proč nemáme Niagaru

Nejeden okouzlený český turista, který spatřil ony proslulé Niagarské vodopády, si jistě povzdechl: „Kéž bychom něco takového měli u nás!“ Přemýšleli jste někdy o tom, proč se u nás žádné mohutné vodopády nevyskytují? Naštěstí však neplatí, že krásné jsou jen ty monumentální, obrovské a velkolepé. I pohled na ty naše „malé“ vodopády nás zaručeně uchvátí.

Naše území je součástí evropského rozvodí, řeky u nás tedy mají prameny a horní toky. Ty sice leží v horách, takže potřebný výškový rozdíl by tu byl, jsou však příliš malé a nemají dostatečný průtok, aby mohly vytvořit mohutnější vodopády. Navíc naše pohoří jsou stará a zaoblená dlouhým působením eroze,

takže jsou v nich ostré terénní zlomy a strmé stěny na úbočích vzácné.

Přesto i tyto vodopády patří k nejkrásnějším přírodním sceneriím. Podíváme se aspoň na čtyři, které se v některém směru řadí na první příčky žebříčku.

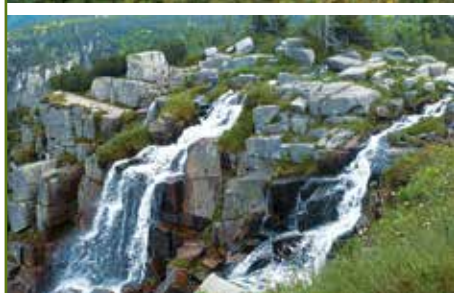
PANČAVSKÝ VODOPÁD – NEJVYŠŠÍ

Nejvyšší vodopád v České republice je Pančavský vodopád v Krkonoších. Vodopád na potoce Pančava měří 148 metrů a nachází se na východním svahu v horní závěrečné části Labského dolu (Pančava je pravostranný přítok Labe). Jeho výška je úctyhodná, není to však vodopád v pravém smyslu slova, spíš stupňovitý sled vodopádů a kaskád s celko-

vým sklonem 44°. Čtyři největší stupně jsou vysoké 36, 39, 23 a 20 m. Pančavský vodopád je sice stálý, průtok však během roku značně kolísá. Vzhledem k ochrannému režimu I. zóny národního parku je přístup k němu omezený. Z vyhlídky na okrajovém zlomu je vidět pouze nejhořejší část vodopádu, omezený výhled poskytuje i Ambrožova vyhlídka. Celý vodopád je možné pozorovat jen z dálky, z modré turistické značky v Labském dolu.

MUMLAVSKÝ VODOPÁD – NEJVĚŠTÍ

Náš největší vodopád (co do průtoku) vytváří řeka Mumlava nedaleko Harrachova. Mohutné žulové bloky zde tvoří stupně, z nichž přes ten, který tvoří hlavní Mumlavský vodopád, přepadá vodní tok v šířce kolem deseti metrů do hloubky až osm metrů. Za jarního tání nebo po vydatnějších deštích působí vodopád skutečně mohutným dojmem. Přímo pod ním i jinde v řečišti jsou vidět zajímavé erozní útvary, takzvané obří hrnce (zde nazývané Čertova oka)

Kaskádový Pančavský vodopád spadající do Labského dolu v Krkonoších je se svými 148 metry nejvyšším vodopádem u nás. Z vyhlídkového stanoviště nad ním je viditelná pouze jeho nejvyšší část.

Naším největším vodopádem (co do průtoku a šířky) je Mumlavský vodopád nedaleko Harrachova.

Pozapomenutá místa

Po STOPÁCH VÁLKY ROKU 1866 (MUZEUM VÁLKY 1866 NA CHLUMU, KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ)

Naše země leží v samém srdci Evropy. Je to místo, kde se střetávaly nejen různé kultury, ale také různá vojska, proto není divu, že se na našem území nachází mnoho bojišť z různých období dějin. Jedno z nich najdeme v blízkosti nenápadné obce Chlum a stejnojmenného, dnes zalesněného kopce nedaleko Všestaru (asi 10 km severozápadně od Hradce Králové).

Roku 1866 vyvrcholilo dlouhodobé soupeření Rakouska a Pruska o to, kdo ovládne a sjednotí Německo, otevřeným konfliktem. Rakousko sice dokázalo zvítězit na italské frontě nad spojencem Prusů Itálií, ale nedokázalo zastavit pruský útok směřovaný do Čech. Rakouská armáda byla vyzbrojena přesnými a dalekonosnějšími předovkami, její velení však postrádalo nejen přesnost, ale i pružnost rozhodování. Proti ní stála pruská armáda vyzbrojená sice méně přesnými zadovkami s menším dostřelem, které však byly schopny 3x rychlejší palby. Navíc pruské velení bylo takticky vyzrálejší, schopné rychleji a přesněji reagovat na vývoj situace na bojišti.

CO MŮŽETE NAVŠTÍVIT V OKOLÍ:

Smiřice – zámecká barokní kaple přisuzovaná buď Kryštofu Dientzenhoferovi, nebo Janu Blažejí Santinimu. Úžasné fresky zdobící kapli jsou dílem Johanna Jakuba Stevense ze Steinfelsu. Prohlídku kaple je možné domluvit na městském úřadě ve Smiřicích.

Prusové postupovali od 21. 6. do Čech v několika proudech, zabránit v postupu jim měla severní armáda polního zbrojmistra Ludvíka Benedeka, která však očekávala hlavní nápor přes Moravu, a do pozic tak nastoupila pozdě. 30. 6. došlo k sešikování tří pruských armád v prostoru Hradce Králové a 3. 7. vypukla jedna z největších bitev 19. století vůbec, která rozhodla o výsledku války. Hlavním omylem rakouské armády byl útok na bodáky, který proti pruským vojákům vyzbrojeným rychlopalnými zadovkami neměl šanci na úspěch. Krom toho, že výsledek války měl vliv na pozdější rozdělení střední Evropy (vznik Německa, rozpad Rakouska na Rakousko-Uhersko a odstoupení Benátska

a Lombardie Itálii), šlo o poslední válku, ve které významnou roli sehrála jízda, a první válku, kdy rozhodovaly technické vynálezy jako zezadu nabíjená pruská puška – zadovka, telegraf a železnice. Šlo i o první větší konflikt, ve kterém se angažoval Červený kříž.

K nejlítějším bojům došlo v prostoru vesnice Chlum a stejnojmenného kopce. I když Rakušané dosahovali dílčích úspěchů za cenu obrovských ztrát (zabito a raněno bylo asi 43 000 mužů, zatímco na pruské straně asi 9 000 mužů), nakonec byli poraženi. Celé území je poseto nesčetnými hřbitovy, hřbitůvky i jednotlivými hroby. Pomníky a památníky na tuto nesmyslnou bitvu začaly vznikat záhy po válce jako soubor jedinečné funerální architektury nemající v Evropě obdoby.

Po bojištích nás provede několik naučných stezek, v těsné blízkosti Chlumu se nachází dvě – naučná stezka Chlum a naučná stezka Svíb. Stezky nás provedou po bojišti, seznámí nás s jednotlivými epizodami celé bitvy a zavedou nás k nejzajímavějším pomníkům a památníkům celé bitvy. Na naučné stezce Chlum mezi ně patří Baterie mrtvých, dělostřelecký okop č. V, dělostřelecký okop č. VI, mauzoleum nebo ossarium (kostnice). V Muzeu války 1866 na Chlumu, které je pobočkou Muzea východních Čech v Hradci Králové, si pak můžeme prohlédnout součásti výzbroje a výstroje obou armád a dozvědět se další podrobnosti o bitvě u Hradce Králové. Od roku 2012 je v něm instalována nová expozice. Přehled o celém bojišti u Chlumu poskytuje vyhlídková věž o výšce 55,6 m. Podrobnosti jsou na www.chlum1866.cz.